

A budapesti kir. Pázmány Péter-tudományegyetem bölcsészeti karán az 1924/25. tanévben elfogadott doktori értekezések kivonatai és az 1919/20—1923/24. tanévekben elfogadott doktori értekezések jegyzéke. Összeállította a Dékán. Budapest, 1925. A Kar kiadása.

Az egyetem bölcsészeti kara 1924 júniusában elhatározta, hogy mindaddig, míg a doktori értekezések kinyomtatását nem követelheti meg, minden tanév végén nyomtatásban közrebocsátja a lefolyt tanévben elfogadott doktori értekezések kivonatát, egyrészt hogy megkímélje a bölcsészeti karok doktorjelöltjeit attól, hogy ugyanegy feladat kidolgozására pazarolják erejüket, másrészt mert reméli, hogy az értekezések rövid kivonatai hasznára lesznek a tudománynak.

Pedagógiai tárgyú értekezést készítettek a következők: Az 1919/20. tanévben: Radák Olga: Az érdeklődés didaktikai jelentősége, tekintettel Herbert elméletére. Prochaska Lajos: Pedagógiai naturalizmus. Az 1920/21. tanévben: Pickler Paula: Gellert mint pedagógus. Az 1922/23. tanévben: Frank Antal: A testi nevelés a filantrópistáknál. Az 1923/24. tanévben: Csegény Margit: A figyelem szerepe az oktatásban. Tóth Antal: Az objektív természet szerepe Comenius pedagógiájában. Bálint Emma: A koncentráció didaktikai elve a középiskolai matematikai oktatásban. Tátrai Károly: A vallás szerepe Pestalozzi pedagógiájában. Az 1924/25. tanévben: Kenyeres Elemér: Fröbel gyermekismerete. K. E.

Das deutsche Schulwesen. Jahrbuch, 1925. Herausgegeben vom Reichsministerium des Innern und vom Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht. Berlin, 1926. Verlegt bei E. S. Mittler und Sohn.

A fentírt címmel jelent meg a berlini *Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht* ötödik évfolyama. A 213 lapnyi kötet csak középső részében (110—155. l.) ad számot a Zentralinstitut munkájáról (az 1923/24. évekből), egyébként ezt a beszámolót megelőzik (1—109. l.) általános tartalmú pedagógiai tanulmányok, valamint újabb németországi közoktatásügyi mozgalmakat és állapotokat ismertető cikkek és kötetek (156—213. l.) az angol és francia oktatásügyre vonatkozó közlemények.

A kötet élén áll a nemrégien meghalt filozófiai író, Max Frischeisen-Köhler, *Meister und Schüler, Ideen zu einer Philosophie der Erziehung* című dolgozata, mely finomul elemzi a mester és tanítvány, nevelő és növendék vonatkozását egymáshoz, ezt a maga nemében egyetlen kapcsolatot, mely a legnagyobb jelentőségű életviszonyok egyike, amelynek természetét azonban még nem vizsgálták eléggé. *Bildungsziel und Bildungsziele* címmel Gustav Louis arról értekezik, hogy mennyiben szükséges a középiskolai oktatás részére egységes művelődési cél kitűzése és hogy mi legyen a művelődési cél a mai német középiskola különféle típusaiban: a gimnáziumban, a reálgimnáziumban, az Oberrealschule-ben és a Deutsche Oberschule-ben. *Der neusprachliche Unterricht seit 1914* címmel Theodor Engwer egy kis visszpillantás után, mely-

ben a modern nyelvek középiszkolai oktatásának németországi történetét vázolja a világháborúig, tárgyalja a világháború végzetes hatását az oktatásnak erre az ágára, majd a legújabb törekvéseket ezen a téren és kiemeli az idegen népek kultúrájának ismeretét, mint a modern nyelvi oktatás fő-célját. *Die Arbeitsgemeinschaftsbewegung in der Lehrerfortbildung* címmel Ottó Karstädt ismerteti a tanítók szabad egyesüléseiben, nevezetesen a fiatal tanítók munkaközösségeiben folyó tanító-továbbképzést. E rendkívül érdekes cikknek már az elején megragadja figyelmünket az a tétel, hogy a szellemi munka terén általában nem becsülik meg eléggé a hivatásbeli továbbképzést és túlbecsülik a hivatásra előkészítő képzést. S csak helyeselhető a cikknek egyik végső mondata is, mely azt állítja, hogy a mainál magasabbrendű, jobb tanítóképzés sem teszi feleslegessé a továbbképzést, mert ez a már hivatásában működő kezdőnek szól és őt arra szoktatja, hogy minden cselekvését és minden gondolkodását, minden munkáját és minden szellemi gazdagodását napi iskolai munkájával kapcsolja össze, — ez pedig oly feladat, melyet semmi tanítóképzés előre meg nem oldhat. *Werktätige Arbeit in den Schulen* című dolgozatában Fritz Westermann hivatalos jelentések alapján ismerteti a porosz iskolákba bevezetett gazdasági természetű munka térfoglalását. Ilyen munka különösen az internátusokkal ellátott intézetekben, mindenekelőtt a Landerziehungsheim-ekben folyik. Ezekben a munkának három faja található: 1. oly munka, amely az iskola jókarban tartására szükséges és amelyre minden növendék a maga erejéhez képest köteles; 2. önkéntes munka egyes mesterségekben gyakorlati ügyesség képzése céljából; 3. az oktatással kapcsolatos munka. A cikkben közölt összeállítás meglepő képet ad a fiúktól és leányoktól végzett munka sokféleségéről és igen érdekesek azok a tanterv-, munkatervrészletek is, melyek a cikk végén olvashatók. A *Die bayerischen Fortbildungsschulen* című dolgozatban Johann Lex ismerteti a bajorországi továbbképző iskolákat. Ezek két nagy csoportra oszlanak: a továbbképző népiskolákra (Volksfortbildungsschule) és a továbbképző szakiskolákra (Berufsfortbildungsschule). A Volksfortbildungsschule hármas feladatot végez: a) elmélyíti és szellemi tartalommal tölti meg a hivatásbeli munkát; b) felkelti és megerősíti az ifjúságban az érzéket és szeretetet a szülőföld iránt; c) segíti a fiatalokat abban, hogy a közösség életébe beilleszkedjenek és abban közreműködjenek. A Berufsfortbildungsschule pedig oly tanintézet, melyben a tanulókat, anélkül, hogy az oktatás egészen lefoglalná őket, hivatásbeli kiképzésüknek külön figyelembevételével oktatják, még pedig vagy külön-külön hivatásonként, vagy bizonyos hivatáscsoportokban. Az 1922 április 1-jéről való hivatalos statisztika szerint Bajorországban ekkor 163 ipari, 12 kereskedelmi, 6 mezőgazdasági, 27 háztartási és 124 egyéb Berufsfortbildungsschule volt.

A Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht jelentése az 1923/24. évben (illetőleg 1923 április 1-től 1925 március 31-ig) végzett munkájáról jól tájékoztat az intézet sokoldalú tevékenységéről. Egy általános bevezetés azokról a nehézségekről szól, melyekkel az intézetnek az említett időben meg

kellett küzdenie. Hat szakosztálya és két fiókállomása (Essenben és Kölnben) volt az intézetnek a jelzett időszak elején. De már 1923 kezdetén megakadt az esseni fiókállomás munkája a Ruhr-terület megszállása miatt, és a kölni fiókállomás is egy éven keresztül jóformán el volt választva a berlini közép-ponttól. Nagy nehézséget okozott a nyomasztó gazdasági helyzet is, az egyik szakosztály, a népkönyvtári központ, meg is szűnt, de az intézet egészben véve fenn tudta tartani munkaképességét és 1925 márciusában megelégedéssel és jövőjébe vetett bizalommal ülhette meg tízéves fennállásának jubileumát. Az általános bevezetést követik aztán részletes beszámolók az egyes szakosztályok munkájáról. A *pedagógiai szakosztály* előadásokat és pedagógiai tanfolyamokat rendezett Berlinben, azonkívül gondoskodott a tanítószág továbbképzéséről Poroszországnak és Németország többi részének számos nagyobb és kisebb városában, továbbá rendezett tanulmányi utazásokat különféle németországi vidékekre, sőt a német birodalom határain túl levő baráti területekre is. Ez utazásokban résztvettek mindenféle iskolanem tanítói és tanítónői a német birodalom minden országából. Az intézet könyvtárával kapcsolatban sikerült arról gondoskodni, hogy bemutassák a jelenkor pedagógiai irodalmát. Mellőzve a többi szakosztályokat (*a kiállítási, a film- és művészeti szakosztályt*) csak a *külföldi szakosztály* jelentéséből akarunk egyet-mást kiemelni. A külföldi szakosztály tevékenysége elsősorban arra irányult, hogy a külföldi német iskolaügyet töle telhetőleg támogassa. Folytonos érintkezést tartott fenn külföldi német iskolákkal és tanítókkal, tájékoztatta őket a német iskolaügy és pedagógiai irodalom állapotáról és el is látta őket könyvekkel és tanszerekkel. Az európai országok közül Ausztria, Jugoszlávia, Észtország, Románia, Olaszország stb. németiségére terjedtek ki ezek a kapcsolatok. Európán kívül is minden kívánt módon támogatták a német iskolákat, így az Egyesült-Államokban, Közép- és Dél-Amerikában, Dél-Afrikában, Elő-Ázsiában és Japánban. 1923 nyarán *Nagyszombenben* rendezett a Zentralinstitut a romániai németek kultúregyesületével együtt tanszerkiállítását és evvel egyidejűleg főiskolai hetet (Hochschulwoche), vagyis főiskolai jellegű előadásokat a tanítók részére. Csehszlovákiában a német tanítószágtól saját erejéből létesített iskolaszervezetet ismételten támogatta és segítségére volt az aussígi művelődési és gazdasági kiállításnak német tanszerek és pedagógiai munkák dolgában, valamint az olmtüzi „Das Kind”-kiállításnak is. Mikor e sorokat leírom, nem tudom elnyomni azt a fájdalmas kérdést: mikor fogjuk mi a megszállott területek magyarságát támogathatni pedagógiai törekvéseiben? A Zentralinstitutnak egyik további munkaköre abban állott, hogy a külföld pedagógiai köreit általában tájékoztatta a német iskolaügyről és az ebben mutatkozó újabb áramlatokról. A külföldnek számos iskolai hatóságával és tudományos intézetével érintkezett és pedagógiai információkat cserélt, így Lettország, Észtország, Csehszlovákia, Svájc, Hollandia, Svédország, Angolország, Olaszország, Görögország, Bulgária, Oroszország, Ukrajna, Kína, az Egyesült-Államok, Mexikó, Kolumbia, Brazília, Argentína és Chile illető tényezőivel. (Magyarország

hiányzik ebből a felsorolásból.) E külföldi osztály tevékenysége, mely a felhozottakkal még koránt sincs kimerítve, igazán csodálatraméltó. Elégge gazdag volt a kölni fiókállomás munkássága is, bár, mint fent említettük, 1923-ban akadályozva volt működésében. A tartalmas jelentést a Zentralinstitut irodalmi kiadványainak jegyzéke zárja be, mely a Pädagogisches Zentralblatt 4. és 5. évfolyamán és a Jahrbuch des Zentralinstituts 4. évfolyamán kívül beszámol több más sorozatos és egyes közlemény megjelenéséről.

Az évkönyv utolsó részében, mint fent jeleztük, tudósítások vannak az angol és francia iskolaügyről. *Das englische Schulwesen seit 1918* címmel Walther Merck ismerteti az angol közoktatásügy legújabb fejleményeit, mindenekelőtt Herbert Fisher liberális párti miniszter reformjait 1918-ból, melyekre a Geddes-bizottság takarékosági rendszabályai igen zavarólag hatottak, majd a konzervatív párti Wood miniszter tevékenységét (1921- és 1922-ben), aki a nyomasztó pénzügyi helyzet miatt külső szervezőmunkával kevésbé foglalkozhatott és inkább belső reformokra, nevezetesen methodikai kérdésekre fordította figyelmét, végül a szocialista párt, a Labour Party, kormányához tartozó Charles Traveyan iskolaügyi terveit. Traveyan egy pártgyűlésen a következő három pontba foglalta össze programját: 1. Minden gyermek részesüljön magasabbfokú iskolai műveltségben (a középiskolai oktatásnak valamelyik nemében). 2. Minden tanítónak legyen része egyetemi kiképzésben. 3. Egy osztályban se legyen több, mint 40, és csak kevés osztályban legyen 30-nál több tanuló. Traveyan iskolapolitikai programját bámulatos egyértelműséggel helyeslőleg fogadták a parlament különféle pártjai és az egész sajtó is. *Eindrücke bei Besichtigung englischer Versuchsschulen 1924* címmel Karl Friebel beszámol négy angol kísérleti iskolában szerzett benyomásairól. E négy iskola között van két középiskola, a *Bedales School* Petersfield mellett és a *St. Christopher School* Letchworthban, és két népiskola, a *Berkshire Road Infants School* Hackneyben (London) és a *Daubeney Road Boys School* szintén Hackneyben. *Vom französischen Unterrichtswesen* című dolgozatában Otto Völcker ismerteti az 1924 végén és 1925 elején a francia közoktatásügy terén tett intézkedéseket. Az ismertetés kiterjed a népiskolára, a továbbképző, az ipari és kereskedelmi, a középiskolai és egyetemi oktatásügyre és végül beszámol a francia gyarmatok és protektorátusok iskolaügyéről is. A kötet utolsó tanulmánya Gertrud Bäumeré: *Die Einheitsschule in Frankreich*. Németországban az *Einheitsschule* (egységes iskola) szó tulajdonképpen két-féle jelent: szűkebb értelemben jelenti a közös alapiskolát, tágabb értelemben pedig az iskolaügynek egységes terv szerint szerves átmenetekkel való felépítését. A francia nyelvhasználat szerint az első az *école unique*, a második pedig az *organisation démocratique*. A mindkét értelemben való „egységes iskola” eszméje uralkodik a francia közoktatásügyön 1924 május óta, amikor Herriot jutott kormányra. E kormány közoktatásügyi miniszterének, François-Albertnek, első dolga volt, hogy megszüntesse Bérard ismert intézkedéseit, melyek a középiskolai műveltségnek bizonyos arisztokratikus jelleget adtak. Gertrud Bäumer cikke különösen François-Albert iskola-

politikáját ismerteti, melynek iránya nem változott ennek utódja, De Monzie, alatt sem. Egyébként Franciaországban is — jegyzik meg a cikk befejező sorai — pénzügyi nehézségekbe ütköznek a nagyszabású pedagógiai reformok és a felépítés nagy gondolatai könnyen csak romantikus álmoknak tűnhetnek fel sokak előtt.

Végigmentünk ezennel a Zentralinstitut V. évkönyvén, mely a hasonló jellegű munkák közül bizonyára egyike a legtartalmasabbknak.

Waldapfel János.

Europäische Unterrichtsreformen seit dem Weltkrieg. Bearbeitet im Reichsministerium des Innern. Quelle & Meyer. Leipzig, 1924. 96 l.

A németek mindent számon tartanak és mindent hasznukra fordítanak, aminek helyességéről meggyőződnek. Ez a kötet, melyet a birodalmi belügy-minisztérium állított össze, Francia-, Olasz-, Angol- és Oroszországnak háború utáni iskolareformjairól nyújt összefoglaló, világos tájékoztatást, nyilván azzal a céllal, hogy az e nagy nemzetek irodalmában és pedagógiai gyakorlatában legújabbán felmerült életrevaló, okos gondolatokat a német pedagógiai gyakorlat javára értékesítse. Bár a kötet elsősorban pusztán tények, adatok közlésére fordít gondot, nem mulaszthatja el azt sem, hogy a különböző reformokkal szemben a német — mintegy hivatalos — felfogást is kifejezze. Így bizonyos megrovásban részesíti azt a törekvést, mely politikai tendenciákat visz az oktatásügybe. Különösen az orosz és francia iskolareformban érezhető ez; Franciaország ugyanis nagy áldozatok árán kivívott, magas politikai állásának egyik támasztékát az iskolában látja. Így a reform politikai céljait szolgálja a francia nép erkölcsi erejének — mely a háború nehéz napjaiban oly imponálóan nyilatkozott meg — fokozottabb kifejtése a lelkiességének, gondolkozásának öntudatosabbá tétele. Egyébként Bérard miniszter a francia iskolarendszer dualisztikus jellegét a reformmal újra határozottabban kifejezte azzal, hogy az egyetemre előkészítő iskolákkal parallel egy más iskolarendszert alkotott, mely a főiskolák keretein kívül a gyakorlati életre készít elő. A népiskolákat az 1923 február 23-i tanterv tulajdonképp még Montaigne és Rousseau alapelveire építi, míg a középiskolai 1923 október 1-i reform a reáliákkal szemben a humanioráknak feltűnően kedvez. (A baccalaureatus megszerzésénél pl. előnyben részesülnek a görögöt tanuló stb.) Bérard reformja a hagyományos francia arisztokratikus klasszicizmus alapján áll és azt akarja kifejezni, hogy a francia nép a római nép örököse és éppúgy világhatalomra van hivatva — vonja le a következtetést a német birodalmi minisztérium.

Az orosz iskolareformban természetesen még inkább előtérbe lép a politikai tendencia. A proletárdiktatúra az oktatást teljesen új szociális, etikai és pedagógiai alapokra építi. Végső cél: a marxista világnézet kiképzése. E bolsevista pedagógia elveit Lunacsarszkij jelöli meg leghatározottabban azzal, hogy a feladat a tudományos, művészeti és emberi értékeknek a tömegek legszélesebb köreire való kiterjesztése, hogy a proletariátus kilépjen